

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОСТАВЛЕННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ЦЕНТРАМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ В СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ВІЙСЬКОВОГО ОБЛІКУ

FEATURES OF THE USE OF DELIVERY AND ADMINISTRATIVE DETENTION BY THE NATIONAL POLICE AND TERRITORIAL RECRUITMENT AND SOCIAL SUPPORT CENTERS IN CASES OF VIOLATIONS OF MILITARY ACCOUNTING RULES

Іщенко Д.Ю., д.філос. в галузі права,
старший викладач кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Іщенко Ю.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Проведення в справах про адміністративні правопорушення є доволі складним видом процесуальної діяльності уповноважених осіб. Стаття 7 КУпАП визначає, що ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом. Проведення в справах про адміністративні правопорушення здійснюється на основі суворого додержання законності. Застосування уповноваженими на те органами і посадовими особами заходів адміністративного впливу провадиться в межах їх компетенції, у точній відповідності з законом. В умовах запровадження в Україні воєнного стану, очікування змін законодавства щодо реформування правил мобілізації загострюються деякі проблеми взаємовідносин органів державної влади під час застосування заходів примусового характеру в разі вчинення адміністративних правопорушень. Значною проблемою залишається правова регламентація взаємодії органів національної поліції та Територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки під час застосування до порушників передбаченого нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення доставлення та адміністративного затримання.

Автори приходять до висновку, що наявні прогалини законодавства в частині регламентації здійснення доставлення осіб, які вчинили адміністративні правопорушення призводять до порушень прав особи. Законодавець фактично самоусунувся від вирішення цього питання в частині належної регламентації процедури доставлення після відповідних рекомендацій Конституційного Суду України. Непродуманою та недостатньо врегульованою залишається процедура адміністративного затримання осіб, які вчинили порушення правил військового обліку в частині передачі затриманих осіб органами національної поліції до Територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, що призводить до неможливості такої передачі без порушень прав особи. Наявною є відсутність належної кореляції та узгодженості між підзаконними та відомчими нормативно правовими актами в частині зазначеної в статті проблематики. Зазначені проблеми вимагають забезпечення належної фахової та професійної підготовки уповноважених осіб, які здійснюють доставлення та адміністративне затримання порушників.

Ключові слова: порушення правил військового обліку, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, національна поліція, доставлення правопорушника, адміністративне затримання.

Conducting proceedings in cases of administrative offenses is a rather complex type of procedural activity for authorized persons. Article 7 of the Administrative Offenses Code establishes that no one can be subjected to influence measures in connection with an administrative offense other than on the grounds and in the manner established by law. Proceedings in cases of administrative offenses are carried out based on strict compliance with the law. The application of administrative influence measures by authorized bodies and officials is carried out within their competence, in strict accordance with the law.

In the conditions of the introduction of martial law in Ukraine, the anticipation of legislative changes regarding the reform of mobilization rules exacerbates some problems in the interrelations of state authorities when applying coercive measures in cases of administrative offenses. A significant problem remains the legal regulation of the interaction between the national police and Territorial Centers for Recruitment and Social Support when applying delivery and administrative detention to offenders as provided for by the Code of Administrative Offenses.

The authors conclude that existing gaps in legislation regarding the regulation of the delivery procedure for individuals who have committed administrative offenses lead to violations of individual rights. The legislator has effectively abstained from addressing this issue in terms of proper regulation of the delivery procedure following recommendations from the Constitutional Court of Ukraine. The procedure for administrative detention of persons who have violated military accounting rules remains ill-conceived and insufficiently regulated, especially concerning the transfer of detained individuals from the national police to Territorial Centers for Recruitment and Social Support, which leads to the impossibility of such transfer without violating individual rights. There is a lack of proper correlation and coherence between subordinate and departmental regulatory legal acts. These issues require ensuring proper vocational and professional training for authorized persons who conduct the delivery and administrative detention of offenders.

Key words: violation of military accounting rules, Territorial Centers for Recruitment and Social Support, national police, delivery of offenders, administrative detention.

Постановка проблеми. Аналіз певних статей КУпАП, які визначають повноваження учасників провадження складати протоколи про адміністративні правопорушення або виносити постанови в таких справах дає підстави виявити сумнів, якщо не скептицизм відносно можливості здійснення провадження на основі реалізації як принципу законності, так і принципу верховенства права. Зокрема така точка зору може бути обґрунтована тим, що суб'єктами, які відповідно до ст.255 КУпАП уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення,

є уповноважені на те особи більше 100 органів адміністративної юрисдикції. Глава 17 КУпАП визначає коло тих суб'єктів, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення та виносити постанови в цих справах. Таких органів адміністративної юрисдикції, за підрахунками авторів, в КУпАП сьогодні є 51 [1].

В цій статті ми розглянемо особливості провадження в справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються Територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки (далі ТЦК та СП) в частині засто-

сування доставлення правопорушників та їх адміністративного затримання у взаємодії з органами національної поліції.

Метою статті є з'ясування особливостей реалізації юрисдикційних повноважень в межах здійснення провадження в справах про порушення правил військового обліку щодо процедури доставлення правопорушників та їх адміністративного затримання органами національної поліції та ТЦК та СП.

Виклад основних положень. Провадження в справах про адміністративні правопорушення залишається темою, яка не втрачає своєї актуальності. Немає жодного підручника, який розглядає питання адміністративної відповідальності, в якому не було би тематики такого провадження. Важливість цієї тематики підтверджується і практикою проведення Єдиного фахового вступного випробування для вступу на спеціальність «Право», Міністерством освіти і науки України затверджується Програма предметного тесту з права. Остання Програма предметного тесту з права була затверджена Наказом МОН № 107 від 3 лютого 2022 року [2]. Тематика адміністративної відповідальності представлена в предметному тесті зокрема і проблематикою провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Авторам не вистачить загального обсягу цієї статті щоб лише перерахувати всі дисертаційні дослідження, монографії, підручники, статті, які були присвячені проблемам провадження в справах про адміністративні правопорушення. Така ситуація обумовлена деякими чинниками. Наприклад, той факт, що Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) було прийнято ще 7 грудня 1984 року (в цьому році маємо своєрідний ювілей – 40 років КУпАП), має наслідком вивчення всіма сучасними правниками матеріалу створеного на ідеології деліктних відносин радянської доби. Внесення численних змін до КУпАП (за ці майже 40 років до КУпАП законодавцем внесені 544 зміни на момент написання цієї статті) не сприяють кардинальному покращенню його змісту, а мають іноді і протилежний ефект. Ускладнює ситуацію і прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» [3], норми якого теж необхідно враховувати під час здійснення провадження в справах про адміністративні проступки.

Не можна оминати увагою ще одну проблему, на яку вказує Дмитро Лук'янець у своїй монографії. Він зазначає, що проблема реалізації принципу верховенства права у відносинах, пов'язаних з державним примусом, є особливо складною з огляду на те, що сам по собі примус полягає в обмеженні певних прав людини. Іншими словами, виникає певна суперечність: як може реалізовуватися принцип верховенства права в умовах, коли змістом діяльності владного суб'єкта є саме обмеження цих прав [4, с. 162].

Нормативні засади здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення закріплені в ст. 235 КУпАП, в якій зазначається, що ТЦК та СП розглядають справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку, про порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, про зіпсуття військово-облікових документів чи втрату їх з необережності (статті 210, 210-1, 211 КУпАП). Від імені ТЦК та СП розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право керівники територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

Але винесення постанови в справі є другою стадією провадження, якій передують стадія адміністративного розслідування. Розслідування в справі, з'ясування всіх обставин вчинення правопорушення, складання необхідних процесуальних документів (зокрема про-

токолу) здійснюється також уповноваженими на те особами ТЦК та СП. Про ці повноваження щодо складання протоколів безпосередньо уповноваженими особами ТЦК та СП в статті 255 КУпАП не зазначається. Але в такій ситуації застосовується інша, більш загальна норма, яка теж міститься в ст. 255 КУпАП, яка вказує, що у справах про адміністративні правопорушення, розгляд яких віднесено до відання органів, зазначених у статтях 222–244-21 КУпАП, протоколи про правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи цих органів [1]. Нагадаємо, що повноваження ТЦК та СП визначаються ст. 235 КУпАП.

Таким чином можна стверджувати, що уповноважені посадові особи ТЦК та СП в повному обсязі забезпечують реалізацію перших двох стадій провадження в справах про порушення правил військового обліку (ст. 210 КУпАП). Спробуємо встановити, в чому саме полягають деякі особливості провадження в справах про порушення правил військового обліку. Спочатку розглянемо конструкцію складу самого правопорушення.

Частина перша цієї статті має доволі типову для статтей КУпАП конструкцію. Відповідальність встановлено за порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку. Тут необхідно зробити ремарку, що в КУпАП за аналогічною моделлю передбачена адміністративна відповідальність (за підрахунками авторів) за 94 види правил. Йдеться, наприклад, про відповідальність за порушення правил благоустрою територій населених пунктів; правил тримання собак і котів; правил торгівлі і надання послуг; правил торгівлі на ринках; правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами; правил про валютні операції; правила розрахунків і ведення касових операцій тощо. Друга частина містить кваліфікуючі ознаки, як повторність вчинення або вчинення в особливий період.

Така конструкція статті залишає за межами самого КУпАП безпосередні правила, за які встановлена відповідальність. Таким чином дотримано вимоги пункту 22 частини першої ст. 92 Конституції України, де зазначено, що виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них [5].

Самі ж правила містяться в нормативно-правових актах, які мають найчастіше підзаконний характер. Так і в випадку застосування ст. 210 КУпАП ми розуміємо, що правила військового обліку за порушення яких передбачена адміністративна відповідальність, містяться в іншому, ніж КУпАП акті органів влади. Якщо звернутись до Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487 «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів» (Далі – Постанова № 1487), то у додатках до цієї постанови є Додаток 2, який так і називається – ПРАВИЛА військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів [6].

Але не можна настільки буквально трактувати розуміння правил військового обліку, щоб визначати їх зміст лише невеличким додатком до Постанови № 1487. Для розуміння такого явища, як правила військового обліку, необхідно звернутись і до низки інших актів, в тому числі і законів.

В першу чергу йдеться про Закони України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів» [7], «Про військовий обов'язок і військову службу» [8], та відомчі нормативно-правові акти, як то наказ Міністерства оборони України від 28.03.2022 № 94 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів» [9], наказ

Міністерства оборони України від 01.01.2024 № 3 «Про затвердження Інструкції зі складання територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки протоколів та оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення» (далі – Інструкція № 3) [10].

Доволі зрозумілим є той факт, що на стадії адміністративного розслідування основним доказом в справі є протокол про адміністративне правопорушення. Якість як самої процедури складання протоколу, так і його зміст мають визначальне значення для забезпечення реалізації принципу законності в діяльності посадових осіб ТЦК та СП. Тут варто зазначити, що Інструкція № 3 спрямована саме на врегулювання процедури складання протоколів та оформлення матеріалів про такі адміністративні правопорушення. Інструкція № 3 по суті дублює основні положення КУпАП щодо процедури складання протоколів про адміністративні правопорушення. Але деякі важливі положення КУпАП не потрапили до Інструкції №3. Зокрема у частині другій ст. 254 КУпАП зазначено, що протокол про адміністративне правопорушення, у разі його оформлення, складається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення, у двох примірниках, один із яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності. В той же час сам КУпАП не визначає наслідків того, що протокол був складений пізніше 24 годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення. Доволі низкою є ймовірність того, що в такому разі таке процедурне порушення буде підставою для закриття справи. На це вказує і судова практика. Так у січні 2023 року Верховний Суд у постанові по справі № 826/10888/18 зазначив наступне.

Дефектні процедури прийняття адміністративного акту, як правило, тягнуть настання дефектних наслідків. Разом з тим, не кожен дефект акту робить його неправомірним. Фундаментальне порушення – це таке порушення суб'єктом владних повноважень норм права, допущення суттєвої, істотної помилки при прийнятті певного рішення, яке мало наслідком прийняття незаконного рішення. Стосовно ж процедурних порушень, то в залежності від їх характеру такі можуть мати наслідком нікчемність або оспорюваність акту, а в певних випадках, коли йдеться про порушення суто формальні, взагалі не впливають на його правомірність [11].

За логікою Верховного Суду лише фундаментальне порушення процедури, може має наслідком прийняття неправомірного акта. Заради справедливості необхідно зазначити, що протоколи в справах про адміністративні правопорушення не є актами в розумінні КАСУ. В той же час протокол є адміністративним актом в розумінні пункту 4 частини першої ст.2 Закону України «Про адміністративну процедуру» [3].

Також Інструкція №3 не визначає особливості застосування заходів забезпечення провадження в таких справах та інших примусових заходів (зокрема затримання та доставлення правопорушника). В цій ситуації необхідно розглянути той факт, що протокол про адміністративне правопорушення не може складатися заочно, за відсутності самої особи, щодо якої протокол і складається. ТЦК та СП не наділені КУпАП необхідними процесуальними можливостями та правами як то доставлення порушника з метою складання протоколу та адміністративне затримання порушника. Цей недолік частково намагається компенсувати Постанова № 1487, в пункті 56 якої зазначено, що Національна поліція за зверненням районних (міських) ТЦК та СП (додаток 20) здійснює адміністративне затримання та доставлення призовників, військовозобов'язаних та резервістів, які вчинили адміністративне правопорушення, передбачене статтею 210 КУпАП.

Сам додаток 20 до Постанови № 1487 є формою звернення ТЦК та СП до Національної поліції лише щодо

доставлення громадян, які вчинили адміністративні правопорушення за статтею 210 КУпАП, до обласного, районного (міського) ТЦК та СП для складання протоколів про адміністративні правопорушення. Про адміністративне затримання у цьому зверненні взагалі не йдеться. Чому ж виникає потреба запровадження такого доволі незручного механізму доставлення особи, яка вчинила адміністративне правопорушення до відповідного органу для складання протоколу? Відповідь можна знайти в результаті аналізу статті 259 КУпАП, якою регламентовані підстави та порядок доставлення правопорушників. У ст. 259 КУпАП дійсно зазначається, що порушника можна доставляти до ТЦК та СП. І таке доставлення може бути здійснено поліцією. Самі ж уповноважені особи ТЦК та СП не наділені повноваженнями доставлення порушників. Але такі дії поліції породжують ще одну проблему, яка не вирішується ні Постановою № 1487 ні КУпАП. Річ у тім, що стає незрозумілим правовий статус особи, яка доставляється поліцією до ТЦК та СП. Ця ситуація доволі яскраво виписана у Рішенні Конституційного Суду України від 11 жовтня 2011 року N 10-рп/2011 (справа про строки адміністративного затримання) [12].

Конституційний Суд України зазначив, що відповідно до частини п'ятої статті 263 КУпАП строк адміністративного затримання обчислюється з моменту доставлення порушника для складання протоколу. У статті 259 КУпАП (доставлення порушника) визначено: мету, з якою здійснюється доставлення порушника – складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складання протоколу є обов'язковим; осіб, уповноважених здійснювати таке доставлення; місця, куди повинен доставлятися порушник. У частині восьмій цієї статті йдеться, що доставлення порушника має бути проведено в можливо короткий строк. Проте у законодавстві не встановлено, яким чином повинен визначатися такий строк і яка допустима максимальна його тривалість. У КУпАП та в інших законодавчих актах поняття «доставлення» не розкривається. Слово «доставляти» означає перепроваджувати на місце призначення. На думку Конституційного Суду України, доставлення хоч і відрізняється від адміністративного затримання, однак за своєю суттю є примусовим заходом, пов'язаним з конституційним правом людини на свободу та особисту недоторканність. У зв'язку з наведеним є підстави вважати, що невизначеність у вирішенні питання, пов'язаного з часом доставлення порушника, може призвести до певних зловживань з боку відповідних органів в частині, що стосується встановлення можливого строку обмеження права особи на свободу, який з урахуванням часу доставлення може тривати більше, ніж це визначено в законі [12]. Також КСУ у п. 4 резолютивної частини цього рішення рекомендував Верховній Раді України привести положення КУпАП у відповідність із цим Рішенням. Але, на жаль, ці слушні рекомендації КСУ щодо уточнення законодавчого визначення доставлення та процедури його застосування не були реалізовані дотепер. Як наслідок, ми маємо підстави вважати, що ця прогалина в законодавчій регламентації порядку здійснення доставлення особи, яка вчинила адміністративне правопорушення та подальше адміністративне затримання призводить до системних порушень прав за законних інтересів особи з боку ТЦК та СП.

Такий висновок підтверджується наступними аргументами. Законодавець побудував модель взаємодії двох органів адміністративної юрисдикції – національної поліції та територіальних ТЦК та СП. В цій ситуації національна поліція наділена всім можливим спектром застосування процесуальних заходів під час здійснення адміністративного розслідування. Але в разі вчинення правопорушення, передбаченого ст. 210 КУпАП органи Національної поліції не мають повноважень складати протоколи про такі правопорушення, але мають право проводити доставлення

особи в порядку ст. 259 КУпАП та здійснювати адміністративне затримання особи за вчинення правопорушень, передбачених ст. 210 КУпАП.

Територіальні ТЦК та СП мають лише повноваження складати протоколи на стадії адміністративного розслідування за такі правопорушення, але не мають повноважень здійснювати адміністративне затримання правопорушників та їх доставлення.

Ця ситуація суперечить наказу МВС України від 06.11.2015 № 1376, яким затверджено «Інструкцію з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції» (далі – Наказ № 1376). Логіка повноважень поліції відповідно до вимог Наказу №1376 базується на розумінні того факту, що поліція може доставляти правопорушників та затримувати їх в адміністративному порядку лише в тому разі, якщо протокол про саме адміністративне правопорушення складається органами національної поліції. Якщо національна поліція піддає особу адміністративному затриманню, це накладає на поліцію низку додаткових процесуальних обтяжень, як-то:

- інформування про місцезнаходження затриманої особи;
- роз'яснення порядку отримання вторинної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;
- фіксування відомостей стосовно осіб, які вчинили адміністративні правопорушення та яких доставлено до органу поліції в журналі обліку доставлених осіб, які вчинили адміністративні правопорушення;
- проведення особистого огляду і огляду речей доставленої особи із складанням відповідних протоколів;
- виклик швидкої медичної допомоги у разі якщо затриманий потребує медичної допомоги із зазначенням у протоколі про адміністративне правопорушення часу надання медичної допомоги, номеру бригади швидкої медичної допомоги, прізвища лікаря, до якого закладу охорони здоров'я направлено затриманого;
- коли затриману особу звільнено з місця її перебування, у протоколі про адміністративне затримання зазначається, зокрема, у графі «скарг, зауважень до дій посадових осіб органів поліції не маю/маю» – про наявність або відсутність зауважень та скарг на дії посадових осіб органів поліції із викладенням їх суті [13].

Наказ № 1376 містить пряму вказівку на те, що затримана особа поміщується до кімнати для затриманих чергової частини органу поліції. Наказ № 1376 не містить жодної норми (інформації) про можливість та процедуру затримання особи з подальшою передачею іншим органам (не органам національної поліції).

Цілком логічним виникає необхідність пошуку відповіді на таке питання: хто буде нести відповідальність за дотриманням прав затриманої особи в разі її затримання органами національної поліції з подальшою передачею ТЦК та СП. Відповідь на це питання є доволі зрозумілою, якщо врахувати всі особливості застосування процедури адміністративного затримання відповідно до норм КУпАП. Така модель є недієвою і такою, яка прямо суперечить нормам КУпАП та відомчим нормативно-правовим актам (Наказ № 1376).

В цій статті автори не торкаються проблематики розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 210 КУпАП. Обсяг цієї статті не дає можливості це зробити, але не зменшує інтерес і до цієї проблеми у подальших дослідженнях.

Висновки. В результаті проведеного дослідження було акцентовано увагу на особливості взаємодії органів національної поліції та ТЦК та СП в частині застосування заходів примусового характеру (доставлення та адміністративного затримання) щодо осіб, які є порушниками правил військового обліку (ст. 210 КУпАП). Наявні прогалини законодавства в частині регламентації здійснення доставлення осіб, які вчинили адміністративні правопорушення призводять до порушень прав особи. Законодавець фактично самотунував від вирішення цього питання в частині належної регламентації процедури доставлення після відповідних рекомендацій Конституційного Суду України в рішенні від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011. Непродумана та недостатньо врегульована процедура адміністративного затримання осіб, які вчинили правопорушення передбачені ст. 210 КУпАП в частині передачі затриманих осіб органами національної поліції ТЦК та СП призводить до неможливості такої передачі без порушень прав особи.

Наявною є відсутність належної кореляції та узгодженості між підзаконними та відомчими нормативними правовими актами, як то Постанова № 1487 та Наказ № 1376 в частині зазначеної в статті проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10> (дата звернення: 8.04.2024).
2. Про затвердження Програми предметного тесту з права та міжнародного права / М-во освіти і науки України. URL: <http://Pro.zatv.Prohr.predm.testu.pravo.mizhn.pravo-nakaz-107-03.02.2022.pdf> mon.gov.ua) (дата звернення: 8.04.2024).
3. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2073-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20> (дата звернення: 8.04.2024).
4. Лук'янець Д. М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні : теорія та практика правового регулювання. Суми : Університетська книга, 2006. 367 с.
5. Конституція України : Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 8.04.2024).
6. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1487-2022-%D0%BF> (дата звернення: 8.04.2024).
7. Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів : Закон України від 16 березня 2017 р. № 1951-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1951-19> (дата звернення: 8.04.2024).
8. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2232-12> (дата звернення: 8.04.2024).
9. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів / М-во оборони України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0378-22> (дата звернення: 8.04.2024).
10. Про затвердження Інструкції зі складання територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки протоколів та оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення / М-во оборони України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0036-24> (дата звернення: 8.04.2024).
11. Постанова Верховного Суду від 18 січня 2023 року № 826/10888/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108541239> (дата звернення: 8.04.2024).
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) : Рішення Конституційного суду України від 11 жовтня 2011 р. № 10-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v010p710-11> (дата звернення: 07.04.2024).
13. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції / МВС України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1496-15> (дата звернення: 8.04.2024).